

VAJDA PÉTER

A jogtudomány helye Nicolás Gómez Dávila életében és munkásságában

ABSTRACT

Historical continuity and tradition constitute essential themes in the thought of Nicolás Gómez Dávila. His argumentation – conceptualised in his essay *De iure*, a Hungarian translation of which was recently published – can essentially be considered an apology for the primacy of customary law. In one of his maxims, the author draws the attention of the reader to this point in just a few short words: „There is no barrier to despotism other than customary law.” Gómez Dávila is renowned mainly for his aphoristic maxims, the *escolios*, through which he reflected on a wide array of topics, and the origins of which are to be found in his magnificent, private library of thirty thousand volumes. To understand his concept of law and the state, it is essential to consider both the legal-historical context and a survey of the key works in Roman law, legal history, and legal theory. In this paper, I aim to present these important pieces of background information.

Keywords: legal philosophy ■ natural law ■ positivism ■ tradition ■ customary law
■ continuity of Roman law ■ Montaigne ■ Chesterton

I. BEVEZETÉS

A közelmúlt irodalmának fényében Nicolás Gómez Dávila kolumbiai filozófus munkássága egyre kevésbé igényli a bemutatást a magyar olvasóközönség számára. Az elmúlt bő évtizedben számos magyar nyelvű, elsősorban a szerző világgképét, filozófiai-irodalmi munkásságát és széljegyzeteit (*escoliót*) elemző publikáció^[1] jelent meg, az életmű túlnyomó többségét kitevő *escoliók* fordításain^[2] és kommentárjain^[3] túlmenően. Az irodalmi recepciót illetően kiemelendő Hudy Árpád munkássága,

[1] Tóth, 2016; Tóth, 2018; Czopf, 2022.

[2] Gómez Dávila, 2013; Gómez Dávila, 2014.

[3] Hudy, 2013.

aki csaknem két évtizede foglalkozik a Gómez Dávila-életművel,^[4] a közelmúltban pedig korábbi munkájának átdolgozott kiadásával^[5] is jelentkezett. Az első, monografikus és együttgondolkodási elemeket egyaránt tartalmazó, részletes bemutatás^[6] pedig alig néhány éve látott napvilágot magyar nyelven, amelynek szerzője több írásában is foglalkozik a kolumbiai gondolkodóval,^[7] vagy használja referenciaként.^[8]

II. RÖVID ÉLETRAJZ

Gómez Dávila személyében egy különleges szerzőt ismerhetünk meg. Tehetőős család gyermekeként született a Bogotá melletti Cajicában, 1913. május 18-án, azonban iskoláit – amelyek legmagasabbika egy bencés gimnázium volt, formális felsőoktatásban diákként sosem vett részt – az öreg kontinensen végezte, mivel családjával együtt 1919 és 1936 között Franciaországban élt. Egy súlyos gyermekkori betegség miatt kamaszkorában hosszú szobafogságra kényszerült és magánoktatásban részesült; életrajzírói innen eredeztetik mély, bensőséges viszonyát a könyvekkel, valamint az európai eszmetörténettel és kultúrával. Egy rövid, átmeneti európai tartózkodást leszámítva 1936 után szülőhazáját többé nem hagyta el. Édesapjától átvette a családi vállalkozás vezetését, szabadidejét pedig szinte kizárólag olvasással, valamint az olvasottakról barátaival folytatott eszmecserevel töltötte. Fókuszában az antik szerzők és az európai eszmetörténet klasszikusai álltak, azonban – ahogy azt könyvtára jogi dimenziójának bemutatásánál látni fogjuk – számos tudományterület irányába mutatott mély érdeklődést, tájékozódott a kortárs irányzatok iránt. Az évek során imponáns, harmincezernél több kötetet számláló magánkönyvtárat épített fel, ahová gyakran visszavonult, s végül ezen ikonikus helyszínen érte a halál is, 1994. május 17-én.^[9]

III. A BIBILOTERÁPIA MINT MUNKAMÓDSZER

Bár Gómez Dávila hivatalos filozófiai képesítést sosem szerzett, mégis elsősorban filozófusként tartjuk számon, hiszen széles és mély műveltségéhez, olvasottságához, szerteágazó tudásához, bölcséleti jártasságához – a „hiányzó” dip-

[4] Mosonyi, 2014.

[5] Hudy, 2025.

[6] Csejtej, 2022.

[7] Csejtej, 2025.

[8] Csejtej, 2023.

[9] Részletesebb életrajzért ld. különösen Serrano Ruiz-Calderón, 2015, 17-35.; továbbá Hudy, 2025, 15-18., ill. Vajda, 2025, 192-193.

lomák ellenére^[10] – nem férhet kétség. E jártasság forrásvidéke és letéteményese az említett magánkönyvtár volt, amelyet az európai évek alatt kezdett el felépíteni, majd Kolumbiába történő visszatérése után, évtizedek alatt folyamatosan és állhatatosan, anyagi és időbeli ráfordítást nem kímélve bővített. A könyvtárszoba egyszerűen volt hírneves bogotái társasági helyszín és Don Colacho^[11] gyakran hajnali órákba nyúló olvasmányainak és – egyedüli, de távolról sem magányos, hiszen az európai eszmetörténet nagyjaival állt folyamatos és kitartó eszmecsereben – elmélkedéseinek, a Franco Volpi^[12] találó nyelvi leleménye által „biblioterápia”^[13] névvel illetett gyógymódnak a kulisszája.^[14]

Miért érezhette szükségét a biblioterápiának? Gómez Dávila – csakúgy, mint Chesterton – szellemiségét tekintve igazi reneszánsz ember volt; nem véletlenül festettek mindketten némileg anakronisztikusan az egyre inkább specifikálódó és beszűkülő, egyre kisebbre szabdaltnak tudományterületek által meghatározott XX. században. Egész életében és szinte minden művében kitartóan, több helyütt kimondottan éles kritikával illette a modernitást: írásainak visszatérő eleme és vezérfonala, mennyire nem érzi komfortosnak az általa nyújtani tu-

[10] Vagy talán pont amiatt, hiszen úgy az életrajzi hasonlóságok, mint gondolatiságuk tartalma és formája – az alaposan és hosszasan, nagy műgonddal sűrítő, türelemmel kiérlelt, gyakran aforisztikus kifejezőmód – esetében egyaránt erős hasonlóságok fedezhetők fel G. K. Chesterton angol filozófus munkásságával. A két szerző életrajzában – jelentősnek nem mondható – különbség, hogy Chesterton bár elkezdte, de sosem fejezte be felsőfokú tanulmányait, míg Gómez Dávila gimnáziumi tanulmányai végeztével nem is tanult tovább. Mindkét gondolkodó esetében felmerül a kérdés, hogy e különleges, egyedi „rendszeren kívüliség” – a kimondottan széles ismeretanyagra és tapasztalatra támaszkodni tudó, mégis javarészt külső szemléltetői pozíció – mennyiben járulhatott hozzá kortárs folyamatok és jelenségek sine ira et studio vizsgálatához és elemzéséhez. Gómez Dávila erősen merített Chesterton munkásságából: hírneves könyvtárában ő az egyik legtöbb tétellel szereplő szerző (összesen huszonöt kötetnyi művel, valamint négy további, róla szóló munkával). Ezen túlmenően Gómez Dávila elismerően, kiemelkedő hatású gondolkodók társaságában szól róla: „A nagy katolikus pamfletisták – Pascaltól Maistre-ig, Veuillot-ig, Barbey-ig, Bloy-ig, Chestertonig, Bernanosig – egy intelligens könyvtár egyik leg-szükségesebb könyvcsoportját alkották meg.” (Gómez Dávila, 2003, 194. Külön jelölés híján az eredeti szövegeket saját fordításban közlöm.)

[11] A spanyol köznyelv előszeretettel használja a Doña/Don nemesi titulust, mint tiszteletadást kifejező megszólítási formát. Férfiak esetében ez gyakran becézett névalak használatával együtt történik (a Colacho a Nicolás becézése), egyszerűen kölcsönözve bensőséges és tiszteletteljes formát a megszólításnak. Ld. Serrano Ruiz-Calderón, 2015, 17.

[12] Olasz filozófus és filozófiatörténész (1952–2009), Gómez Dávila munkásságának egyik legjobb európai ismerője és kutatója.

[13] Ld. Gómez Dávila, 2003, 28. A Notas előszavában Volpi eképpen elemzi az – általa sorsszerűnek nevezett – Gómez Dávila-i munkamódszert: „Az olvasás az egyetlen oázis, amely képes túlélni a modernitás sivatagában.”

[14] A könyvtárról bővebben ld. Pizano, 2009 és Goenaga Olivares, 2017.

dott szellemi keretrendszert.^[15] Öndefiníciója szerint reakciós volt, aki az örök nonkomformizmus pozíciójából szólal fel – ars poeticáját az *El reaccionario auténtico* címet viselő, posztumusz megjelent,^[16] magyar fordításban is elérhető^[17] rövid írásában foglalta össze. Ebben az esszében eképpen ad kulcsot felfogásához, egyben munkamódszeréhez: „[A reakciós] [m]junkássága vázlatokból áll (...) Reakciónak lenni nem annyi, mint felsorakozni meghatározott ügyek mögött, sem pedig korteskedni meghatározott célokért, hanem alávetni akaratumkat annak az elvárásnak, amely nem kötelez, feladni szabadságunkat annak az elvárásnak, amely nem kényszerít; ráatalálni azokra a bizonyosságokra, melyek álmunkban elvezetnek minket az évezredes medencék partjához.”^[18]

Módszerének előképeit Gómez Dávila egyfelől az ókori bölcselőkben, másfelől pedig a középkori és kora újkori, elsősorban francia moralisták között találja meg, amely kapcsolódásról egyik legrövidebb escoliójában így szól: „Védőszentjeim: Montaigne és Burckhardt.”^[19] Ezt továbbfejlesztve alkalmazza a gondolatok gondos érlelés utáni sűrítésének és leparlásának eljárását, amelynek végén fragmentált esszenciaként tárja olvasója elé bölcséletének elemeit. A fragmentált kifejezésmódot Gómez Dávila saját szavaival a „pointillista filozófia” névvel illeti, amelynek használatával olvasójára bízva a gondolatmorsák apró pontjai összekapcsolásának feladatát, hogy aktív közreműködésével, a szerzővel együtt gondolkodva rajzolódjon ki előtte a teljes kép.^[20] Emiatt a Gómez Dávila-i szövegek vizsgálata során fontos és fáradságos feladat, hogy azokat egyfelől mindig összeolvassuk a releváns *escoliók*kal, másfelől pedig folyamatosan próbáljuk azokat saját ismeretanyagunk kirakósába is beilleszteni.

[15] Ld. (többek között) Gómez Dávila, 2003, 62-63., 101-102., 145-146. és 241-243. Számos escolióban is hangot általános modernitás-kritikájának, amelyek közül e helyütt csupán illusztrációként említek néhányat: „A modern világnak nagyobb a nádfedeles házikók földdel egyenlővé tétele, mint a kastélyok felgyújtása felett érzett büntudata. A XIX. század folyamán a szerény emberek méltóságát oltották ki.” (Gómez Dávila, 1977b, 12.); „Hogy is lehetne elviselni ezt a modern világot, ha a távolban nem sejlenének fel agóniájának hangjai?” (Gómez Dávila, 1977b, 16.); „A modern ember számára még a legegértelműbb igazság is elviselhetetlen szemtelenségnek tűnik.” (Gómez Dávila, 1986a, 6).

[16] Gómez Dávila, 1995.

[17] Tóth, 2016.

[18] Idézi Tóth, 2016 (Tóth Miklós Bálint fordítása).

[19] Gómez Dávila, 1977a, 428. A benne megidézett személyek: Michel Eyquem de Montaigne (1533–1592) francia író, gondolkodó, Bordeaux városának polgármestere, aki írásainak az *essai* („próba” vagy „kísérlet”) címet adva teremtett nevet az esszé műfajának; valamint Jacob Christoph Burckhardt (1818–1897) svájci kultúr- és művészettörténész, a reneszánsz kultúra egyik első, mindmáig kiemelkedő hatású kutatója.

[20] Ld. Gómez Dávila, 1977a, 11.: „Az olvasó ezen oldalakon nem aforizmákat fog találni. Rövid mondataim egy pointillista kompozíció kromatikus érintései.” ill. Gómez Dávila, 2003, 457.: „Pointillista filozófia: az olvasó arra kap felkérést, hogy gyengéden egyesítse a tiszta tónusokat.” Ennek az együttgondolkodási felhívásnak felel meg Volkening, 2023; Hudy, 2013 és 2025, valamint Csejtej, 2022 is, amikor az escoliókra reflektáló gondolataikat közlik. Volkening esetében a kiadás pontosan fél évszázadot váratott magára, mivel eredeti feljegyzései 1973-ban, évekkel az escoliók első kiadása előtt születtek, amikor – Gómez Dávila bizalmas barátjaként – elsőként olvashatta a kéziratot.

IV. RENESZÁNSZ EMBEREK ÉS ELŐKÉPEK: MONTAIGNE ÉS GÓMEZ DÁVILA

Fent említett *escoliójában* Gómez Dávila önnön előképeként, „védőszentjeként” hivatkozik Montaigne-re. A katalógusban tizenegy könyvet találunk Montaigne-től és Montaigne-ről,^[21] valamint Gómez Dávila az idézett *escolió*n túlmenően négy másik helyütt is megemlékezik az esszé műfajának megteremtőjéről.^[22] Gyergyai Albert az általa szerkesztett, a francia esszé klasszikusait Montaigne-től kezdődően Pascalon, Voltaire-en, Zolán és Valéry-n át Camus-ig bezárólag felsorakoztató gyűjteményes kötet előszavában eképpen rajzolja meg az esszéíró – általa elképzelt – arcképét:

„Milyennek látjuk az ideális esszéíró, azt, amelyen talán nincs is, de igen jól elképzélhető. Azt hiszem, közelebb van a művészhez, mint a tudóshoz: nem el-lensége a tudásnak, nem is kizárólagos híve a művészetnek, előbb elsajátította a tudást, az általánosat, azonkívül valami szakműveltséget, s miután mindezt megemésztette, *a műérzék vagy az életérzék megakadályozza a pendantériában, a tudósgögben, az egyoldalúságban*. Legalábbis annyira életművész, mint alkotóművész: ismeri az életet, de nem mint tétlen élvezője, hanem mint tevékeny dolgozója. (...) *Jó nevelés, rövidebb-hosszabb gyakorlati foglalkozás, általános műveltség, a népek, az országok, az emberek eleven ismerete: ezeknek alapos, de lát-hatatlan, bizonyos ideje már felszívódott, magától értetődő birtoklása*. Az esszéíró nem azért cseveg, mert unatkozik, s el akarja ütni a maga, esetleg mások idejét, nem is valami »hasznos« célból, nem magáért a beszédért, sem a beszéddel mint eszközzel bizonyos cél elérésére, hanem mert van mondanivalója, s szeretné, ha ezt másokkal is közölhetné.”^[23]

Az életrajz és az alkotói profil ismeretében kijelenthető, hogy ezen arcképhez Gómez Dávila is könnyedén állhatott volna modell, ezért nem csupán a kolum-biai filozófus énképéről, belső megéléséről van szó, amikor tollának egyik vezetőjeként azonosítja Montaigne-t. A „láthatatlan, bizonyos ideje már felszívódott, magától értetődő” ismeretanyaggal kapcsolatban pedig a VII. fejezetben látni fogjuk, milyen széles talapzatra támaszkodhatott a jogtudományt illetően (is), amikor kibontakozik előttünk a könyvtár azon szegmense, amelyből a *De iure* megírása során tájékozódhatott és meríthetett.

Montaigne gondolatiságával kapcsolatban a szükségleteknek a kora újkori államelméletekben megjelenő szerepét vizsgálva Rigó így ír: „[a] szívnek a kedvesebb foglalatosságai a megismerésben, a szemlélődésben, a szellemi tevékenységek tárházában nyilvánulnak meg, Montaigne azonban itt is, mint mindenben

[21] Goenaga Olivares, 2017, 100-101.

[22] Utóbbiak közül kiemelkedik Gómez Dávila, 1986b, 204.: „Az általam »irodalmi intelligenciának« nevezett jelenség genealógiája a modern korban nagyjából a következő: Montaigne, a XVII. és XVIII. századi moralisták, Johnson, Goethe, a német romantika, Sainte-Beuve, a XIX. és XX. századi angol esz-széisták, a XIX. századi francia kritikusok, Gundolf, Proust.” Saját munkamódszerét is a Montaigne-i írástechnikából vezeti le, ld. Gómez Dávila, 1986b, 120.: „Vagy úgy idézzünk, mint Montaigne és Burton, vagy ne idézzünk.”

[23] Ld. Gyergyai, 1977, 15. (kiemelések tőlem).

felhívja a figyelmet arra, hogy mértékletességre, az ő szóhasználatában nyugalomra kell törekedni. (...) Montaigne éppen ezért kívánja, hogy a világ összes szükségletének a kielégítéséből a türelem legyen az, ami megadatik neki, mert akkor mind az érzelmi igények változásának, mind az anyagiaknak megálljt tud parancsolni, és nem támad olyan igénye, amit azonnal ki kell elégítenie.”^[24] A mértékletesség, a türelem, az önkorlátozás Gómez Dávila számára is kardinális jelentőségű, a jog és az igazságosság fogalmait számára mélyen átható vezérelvek, amely alapállás talajából természetesen csirázik ki a természetjogi és a pozitivisták megközelítések egyidejű elutasításával a hosszú idő során kimunkált, alaposan kiérlelt szokásjog primátusa mellett érvelő tézis.^[25]

V. RECEPCIÓ

Gómez Dávila európai recepciója érdekes módon – a nyelvi egyezés ellenére – jóval korábban bontakozott ki német és olasz nyelvterületen, mint Spanyolországban.^[26] A német recepció szempontjából négy fontos elemet azonosíthatunk: elsőként Peter Weiß és a Karolinger Verlag kiadói tevékenységét, amelynek köszönhetően az életmű már Gómez Dávila életében, a nyolcvanas évek végétől kezdve német nyelven is megjelenhetett, ezáltal téve lehetővé a nagyobb elérést és érdeklődést. Másodsor, a kortárs német irodalom jeles alakjának, Martin Mosebach-nak Gómez Dávilánál tett személyes látogatását, amely a nyolcvanas évek végén német értelmiségi körökben nagy érdeklődést váltott ki. Harmadsor, az osztrák konzervativizmus kiemelkedő szerzőjének, Gerd-Klaus Kaltenbrunnernek az európai szellemiséget átfogóan elemző, *Vom Geist Europas*^[27] című művét, amelyben – egyetlen nem európai szerzőként – külön fejezetet szentelt Gómez Dávilának. Végül pedig Dietrich von Hildebrand német fenomenológus nevét is meg kell említeni, aki Bogotában élő rokonainak köszönhetően ismerte meg Gómez Dávila munkásságát.^[28]

[24] Rigó, 2024, 70.

[25] Ld. Gómez Dávila, 2025, 190. „Az ember elleni legsúlyosabb támadás a tölgy – amelyben ezer fanyar tavasz nedve alvad meg – megcsonkítása. Egy nép jogfolytonosságának megszakítása azt jelenti, hogy a történelmet egy új, véres kezdethez pergetjük vissza; ismét nekilátva ugyanannak a keserű vállalkozásnak.” A tölgy-allegória külön, bővebb elemzést is igényel, amelyet egy későbbi írásban kívánok elvégezni. Érdekes adalék még a De iure levezetéséhez Gómez Dávila, 1977a, 306.: „Egy társadalom gyors fejlődése feldarabolja annak szokásait. És a szokások általi csendes nevelés helyett a törvények gyepőlőjét és ostorát kényszeríti az egyénre.”; valamint Gómez Dávila, 2002, 68.: „Sem az emberi jogok deklarációja, sem alkotmányok kihirdetése, sem a természetjogra való hivatkozás nem véd az állami önkény ellen. Egyedül a szokásjog szabhat gátat az önkényuralomnak.”

[26] Az európai recepció történetéről bővebben ld. Serrano Ruiz-Calderón, 2015, 100-118., valamint Rabier, 2020, 49-52.

[27] Magyar fordítás nem elérhető, az első, háromkötetes kiadás 1987 és 1992 között jelent meg a MUT-Verlag gondozásában.

[28] A német recepcióról bővebben ld. még Rabier, 2020, 49., Kinzel, é.n., 204-210. és Hudy, 2025, 7-8.

Nem csupán az olasz, de összességében az európai recepció kiemelkedő alakja is volt a tragikusan fiatalon elhunyt^[29] Franco Volpi, a Padovai Egyetem filozófia- és filozófiatörténet-oktatója, Heidegger és Schopenhauer jeles kutatója, aki a fent említett német fordításokon keresztül találkozott először Gómez Dávila műveivel. Később számos fordításban működött közre, Gómez Dávila több művéhez írt elő-, vagy utószót.

Érdekes módon még Lengyelországban^[30] is korábban figyeltek fel a kolumbiai filozófus munkásságára, mint önnön anyanyelvi közegében, az Ibériai-félszigeten, ahol csupán 2010 után vett lendületet az életmű feldolgozása, amelynek jelentős átlomása José Miguel Ruiz-Serrano Calderón, a madridi Complutense Egyetem oktatójának monográfiája volt.^[31] A spanyol recepciónak köszönhetően ugyanakkor egy új nézőpont, a jogi fókusz jelent meg az elemzésekben, amellyel kapcsolatban kiemelendő Francisco Cuena Boy, az Universidad de Cantabria római jog professzorának munkássága, aki több írásában is vizsgálta Gómez Dávila gondolatvilágának az ókori Rómához, a római joghoz és annak institúcióihoz fűződő kapcsolódási pontjait.^[32]

A francia recepció legjelentősebb képviselőjének, Michaël Rabier-nek pedig rengeteget köszönhet az „NGD-közösség”,^[33] mivel a nemzetközi kutatók közül ő vett részt elsőként a könyvtár szisztematikus feldolgozásában, s akinek sokéves kutatómunkáját bemutató, rendkívül alapos monográfiája 2020-ban került először kiadásra.^[34]

VI. DE IURE

Az életmű kevésbé ismert elemei közé tartozik a *De iure* címet viselő jogfilozófiai esszé, amelynek magyar fordítása a közelmúltban jelent meg.^[35] Gómez Dávila munkásságának jogelméleti, jogfilozófiai fókuszú elemzése pedig egyelőre még spanyol nyelvterületen is újdonságnak számít.^[36]

[29] Vicenzai otthona közelében szenvedett halálos balesetet, amikor kerékpározás közben egy gépkocsi elütötte.

[30] A lengyel recepció előmozdításában kiemelkedő szerepet töltött be az évtizedek óta Kolumbiában élő Bogdan Piotrowski, az Universidad de la Sabana (Chía) Filozófiai Karának korábbi dékánja, az Academia de Lengua Colombiana első, nem spanyol anyanyelvű rendes tagja. Bővebben ld. Urbanek, 2017.

[31] Serrano Ruiz-Calderón, 2015.

[32] Cuena, 2016; Cuena – Garofalo, 2016, 153-204.; Cuena, 2017. Ezen munkákra jelen írás elkészítése során jelentős mértékben támaszkodtam. Ld. még továbbá Serrano Ruiz-Calderón, 2015, 71-81.

[33] A spanyolajkú irodalom gyakran monogramjával, NGD-ként (ejtsd: „enne-he-dé”) hivatkozza Gómez Dávilát.

[34] Rabier, 2020.

[35] Gómez Dávila, 2025.

[36] Cuena római jogi fókuszú írásain, valamint Serrano Ruiz-Calderón monográfiáján kívül e helyütt feltétlenül megemlítendő Daniel Mugnier Zuluaga fiatal kolumbiai jogász, aki filozófiai háttérének is köszönhetően rendkívül érdekesítő és alapos munkákkal jelentkezett a közelmúltban: ld. Mugnier, 2023 és Mugnier, 2024.

A *De iure* azért is foglal el különleges helyet az életműben, mert – a *Textos* és a *Notas* mellett – azon kivételek közé tartozik, ahol a szerző nem a tőle megszkott töredékes, „pointillista” formában szól olvasójához. A jellemző stílusjegyek ugyanakkor ezt az írását is messzemenően áthatják: bár a gondolatmenet vonalvezetése tudományos elemeket, illetve a jogtudományban fontos szerepet betöltő szerzőkre való hivatkozásokat is bőségesen felvonultat, az irodalmi igényű, művészi szöveg, az időnként már-már a költészet szintjén végzett sűrítés, valamint a történelmi-kulturális referenciák gyakori használata miatt leginkább a jogfilozófiai esszé kategóriájába sorolható a szöveg.

Gómez Dávila jogfilozófiájában kiemelten fontos az idő, mint legitimációs tényező szerepe: mennél inkább kiállja egy jogi norma vagy jogrendszer az idő próbáját, annál nagyobb a legitimitása a szerző szemében.^[37] Nem véletlen, hogy Gómez Dávila erősen kötődött az antikvitáshoz, joggal kapcsolatos gondolatvilágát illetően pedig a római joghoz, különös tekintettel a *regulae iuris* koncepciójára.^[38]

Ezen túlmenően beszédes a *De iure* genezise is: a szöveg végén a „c. 1970”, azaz „1970 körül” dátumozást találjuk, azonban mivel az esszé 1988-ban jelent meg, okkal feltételezhető, hogy a szerző csaknem két évtizeden keresztül gondolta a szöveget, mire az elnyerte végső formáját.

VII. A KÖNYVTÁRI KATALÓGUS BEMUTATÁSA NYELVEK, JOGBÖLCSELETI ISKOLÁK ÉS SZERZŐK SZERINT

Gómez Dávila halála után könyvtárának java részét a kolumbiai állam vásárolta meg.^[39] A katalógus római jogi és történelmi fókusszal történő feldolgozását Cuena az elmúlt évtized közepén végezte el,^[40] amelyre alapozva és azt kiegészítve célo, hogy a szerző jogelméleti gondolatvilágának háttérében álló ismeretanyagot részletesebben, a római jog világán túlmenően is feldolgozzam és megismertessem.

[37] Escoliói között így szól erről: „A »racionális«, a »természetes« és a »jogszerű« nem más, mint a megszkott. Egy tartós politikai alkotmány, tartós szokások és tartós tárgyak között élni az egyetlen dolog, ami lehetővé teszi a kormányzat legitimitásába, a szokások racionalitásába és a dolgok természetességébe vetett hitet” (Gómez Dávila, 1977a, 224.), valamint „A társadalom gyors fejlődése felforgatja annak szokásait. És az egyénre, a szokások csendes oktatása helyett, a törvények gyeplőjét és ostorát kényszeríti rá.” (Gómez Dávila, 1977b, 306). E helyütt könnyen felfedezhető az ortegai hatás, hiszen Ortega y Gasset számára szintén alapvető jelentőségű volt a szokások (los usos) szerepe úgy a jogban, mint általában a társadalomban.

[38] Erről bővebben ld. Cuena – Garofalo, 2016, 131-133., illetve Gómez Dávila, 2025, 175.

[39] A kutató szerencséjére a család eladás előtt precíz alfabetikus katalógust készített, amely ugyanakkor részletesebb, tematikus tárgymutatót nem tartalmaz. A könyvek nagy része jelenleg a Biblioteca Luis Ángel Arango nevű közgyűjteményben található.

[40] Cuena – Garofalo, 2016; illetve Cuena, 2017.

Gómez Dávila szerteágazó nyelvismeretének^[41] köszönhetően angol, francia, német, olasz és latin nyelvű jog(elmélet)i tárgyú, valamint a *De iurē*-ben invokált rendszerképző fogalmakat (jog, állam, igazságosság) elemző művekkel találkozhatunk a katalógusban. Első látásra érdekességként hathat, hogy a pusztá meny-nyiséget tekintve a német nyelvű könyvek alkotják a többséget, azonban úgy az életrajz, mint Gómez Dávilának a németajkú világ gondolati mélysége felé irányuló tisztelete^[42] fényében ez egyáltalán nem meglepő.

Alábbiakban a releváns kötetek bemutatását nyelvek, valamint mennyiségi csökkenő sorrend szerint végzem el.^[43] Ahogy látni fogjuk, a pusztá felsorolás is ékes bizonyítékát adja Gómez Dávila európai jogtudomány és jogelmélet iránti mély érdeklődésének, különös tekintettel az ókori jogrendszerekre (azon belül is a római jogra), a kontinentális jogrendszerek történeti fejlődésére és mintá-zataira, valamint a XIX. század második és a XX. század első felének jogelméleti iskoláira, az azokat megalapozó kardinális művekre.

A *De iure* bevezető, jogtörténeti részében számos ismert névvel találkozhatunk, amikor az újkori pozitivisták és természetjogi irányzatok egymással folytatott küzdelmét mutatja be a szerző.^[44] Róluk, valamint a Gómez Dávila-i jog-, állam- és igazságosság-fogalom formálása szempontjából – feltételzésem szerint – kiemelten fontos művekről a lábjegyzetekben szölok röviden, azzal a megjegy-zéssel, hogy ezen sejtések bizonyítása további, részletesebb vizsgálatot igényel.

Német (43 cím, 60 tétel)

- Brunner, Emil (1943): *Gerechtigkeit*.
- Cathrein, Victor (1901): *Recht, Naturrecht und positives Recht*.
- Fichte, Immanuel H. (1850): *Die philosophischen Lehren von Recht, Staat und Sitte in Deutschland, Frankreich und England*.
- Gierke, Otto von (1868–1913): *Das deutsche Genossenschaftsrecht*, 4 vol.^[45]
- Gierke, Otto von (1880): *Johannes Althusius und die Entwicklung der Naturrechtlichen Staatstheorien*.
- Grimm, Jacob – Heusler, Andreas – Hübner, Rudolf (1899): *Deutsche Rechtsaltertümer*, 2 vol.

[41] Vajda, 2025, 193.

[42] A *Notas*-ban különösen tömör megfogalmazását adja e meggyőződésének: „Német könyvek: elsőrangú matéria.” – ld. Gómez Dávila, 2003, 395.

[43] A zárójelekben az első kiadás(ok) dátumát tüntetem fel.

[44] Az újkori szerzők közül név szerint kerül említésre Friedrich Carl von Savigny, Thomas Hobbes, John Austin, Bernhard Windscheid, Theodor Mommsen, Otto von Gierke, Frederic William Maitland, Henry James Sumner Maine, Karl Magnus Bergbohm, Rudolf Stammler, Léon Duguit, Giorgio del Vecchio és François Géný.

[45] Gierkét, mint a történeti jogi iskola jeles képviselőjét Gómez Dávila a XIX. század jogtudósainak egyik legfontosabbikaként emeli ki, munkásságát történelmi jelentőségűnek minősíti. Az egyesülési jogról szóló opus magnum a jog, mint közösségi erőfeszítés szempontjából lehetett érdekes a kolumbi-ai filozófus számára, Althusiusról írott jogtörténeti munkája pedig a Francisco de Vitoria és Francisco Suárez nevével fémjelzett Salamancái Iskolához való kapcsolódás miatt.

- Gumplowitz, Ludwig (1905): *Geschichte der Staatstheorien*.
- Hintze, Otto (1962): *Staat und Verfassung*, 2 vol.
- Hintze, Otto (1967): *Regierung und Verwaltung*.
- Höningwald, Richard (1924): *Hobbes und die Staatsphilosophie*.
- Jellinek, Georg (1905): *Allgemeine Staatslehre*.
- Jhering, Rudolf von (1852–1865): *Geist des römischen Rechts*, 4 vol.
- Jhering, Rudolf von (1877): *Der Zweck im Recht*, 2 vol.
- Jhering, Rudolf von (1884): *Scherz und Ernst in der Jurisprudenz*.
- Jhering, Rudolf von (1925): *Recht und Sitte*.^[46]
- Kelsen, Hans (1934): *Reine Rechtslehre*.^[47]
- Kern, Fritz (1914): *Gottesgnadentum und Widerstandsrecht*.
- Kern, Fritz (1919): *Recht und Verfassung im Mittelalter*.
- Koschaker, Paul (1947): *Europa und das römische Recht*.
- Marquardt, Karl Joachim – Mommsen, Theodor (1846–1882): *Handbuch der Römischen Altertümer*, 5 vol.^[48]
- Meitzen, August (1895): *Wanderungen, Anbau und Agrarrechts der Völker Europas nördlich der Alpen*.
- Messner, Johannes (1950): *Das Naturrecht*.
- Oertmann, Paul – Honig, Richard (1929): *Josef Kohler's Einführung in die Rechtswissenschaft*.
- Puchta, Georg Friedrich (1828): *Das Gewohnheitsrecht*.^[49]
- Savigny, Friedrich Carl von (1834): *Geschichte des römischen Rechts*.
- Savigny, Friedrich Carl von (1837): *Das Recht des Besitzes*.

[46] Jhering több szempontból is hatást gyakorolhatott a dávilai jogfogalomra: római jogászként (a római jog szellemiségéről frott négykötetes műve által), a történeti jogi iskola képviselőjeként és Puchta-tanítványként, a szokásjog dimenzióján keresztül.

[47] Bár a pozitívizmus talán legnagyobb hatású XX. századi képviselője külön említést nem kap a De iure soraiban, biztosra vehető, hogy Gómez Dávila tisztában volt Kelsen munkásságával. Ezt erősíti a tény, hogy a francia nyelvű kötetek között is találhatóunk egy természetjogi tárgyú művet, amelyet Kelsen öt társszerzővel közösen jegyez.

[48] Az eredeti mű összesen hét kötetből áll, amelyek közül Marquardt az I-III. kötetben (Römisches Staatsrecht) és Theodor Mommsennel együtt, valamint az V-VI. kötetben (Römische Staatsverwaltung) és a VII. kötetben (Das Privatleben der Römer) egyedül dolgozott. Cuena szerint az V-VI. és a VII. kötetekről lehet szó (ld. Cuena – Garofalo, 2016, p. 188), ugyanakkor mivel a katalógus öt kötetet említ, illetve Mommsen neve alatt hivatkozza a művet, ezért véleményem szerint az I-III. és az V-VI. kötetekről lehet szó. A történeti jogi iskoláról a De iuribus-ben Gómez Dávila elismerően, Mommsent külön kiemelve nyilatkozik: „A XIX. század jogi gondolkodásának jelentősége egy másik aspektusában nyugszik: mind a pandektisták – Windscheid munkásságában kikristályosodó – szisztematikus tevékenységében, mind pedig egy Mommsen, egy Gierke vagy egy Maitland csodálatra méltó, történelmi jelentőségű munkájában.” (Gómez Dávila, 2025, 175.).

[49] Puchta főműve a dávilai jogfogalomban megkerülhetetlen szerepet betöltő szokásjog miatt lehetett fontos a szerző számára: „Azáltal, hogy a jogi mivolt időbeli megvalósulásának sémájaként szolgál, a szokásjog megkerülhetetlen közvetítőként működik a tiszta jog és a pozitív jog között.” (Gómez Dávila, 2025, 189.; ld. továbbá a 25. lábjegyzetet).

- Savigny, Friedrich Carl von (1814): *Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*.^[50]
- Schmitt, Carl (1950): *Der Nomos der Erde*.
- Schmitt, Carl (1950): *Ex Captivitate Salus*.^[51]
- Schmitt, Paul (1959): *Religion, Idee und Staat*.
- Schulz, Fritz (1961): *Geschichte der römischen Rechtswissenschaft*.
- Sohm, Rudolph (1923): *Kirchenrecht*.
- Stahl, Friedrich Julius (1833–1837): *Rechts- und Staatslehre*.
- Stahl, Friedrich Julius (1845): *Das monarchische Prinzip*.
- Stahl, Friedrich Julius (1856): *Parlamentarische Reden*.
- Stahl, Friedrich Julius (1856): *Die Staatslehre und die Principien des Staatsrechts*.
- Stahl, Friedrich Julius (1863): *Die gegenwärtigen Parteien in Staat und Kirche*.
- Sybel, Heinrich von – Ficker, Julius (1941): *Universalstaat oder Nationalstaat*.
- Stammler, Rudolf (1922): *Lehrbuch der Rechtsphilosophie*.^[52]
- Stammler, Rudolf (1896): *Wirtschaft und Recht nach der materialistischen Geschichtsauffassung*.
- Verdross-Drossberg, Alfred (1946): *Grundlinien der antiken Rechts- und Staatsphilosophie*.^[53]
- Wieacker, Franz (1964): *Recht und Gesellschaft in der Spätantike*.
- Wolf, Erik (é.n.): *Griechisches Rechtsdenken*, 5 vol.

Francia (22 cím, 35 tétel)

- Brimo, Albert (1978): *Les grands courants de la philosophie du droit*.
- Colin, Ambroise – Capitant, Henry (1957–1959): *Traité de droite civil*, 2 vol.

[50] Savigny-ról személy szerint elismerő, korát és közegét tekintve azonban inkább kritikai leírást találhatunk: „Így Savigny ragyogó meglátásai ellenére a német jogászok csupán azt tudták, hogyan állítsák szembe az állampozitivizmust a francia klasszikus polgári jogászok formalizmusával.” (Gómez Dávila, 2025, 175.)

[51] Schmitt művei a dávilai államelmélet szempontjából lehetnek relevánsak: „Végül felmerül az Állam problémája. Nyers, totális, masszív tény, amely úgy embrionális formában, mint teljes organikus tagoltságában átfogja az embert.” (Gómez Dávila, 2025, 176.)

[52] A történeti jogi iskolával és a materialisztikus történeti felfogással szemben a szociális idealizmus rendszerét kritikai alapon megalapító Stammler (aki a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja is volt) és a „változó tartalmú természetjog” koncepciója külön említést kap a De iuré-ben, „formalizmusból kicsírázó természetjog” címkével.

[53] Verdross Kelsen tanítványa volt Bécsben, korai munkássága a Tiszta jogtan pozitivistá hatása jegyében telt. Az 1920-as években aztán először szakmailag, később pedig személyesen is szembefordult mesterével, mivel Verdross – pángermán meggyőződése miatt – közel került a nemzetiszocialista rendszerhez. A fent említett Salamancai Iskola egyes vélemények szerint olyan jelentős hatást gyakorolt rá, hogy egész nemzetközi jogi gondolkodásának vezérfonalává tette azt. A második világháború után jelentős nemzetközi jogi karriert futott be, 1959 és 1977 között az Emberi Jogok Európai Bíróságának bírója volt.

- Cuq, Édouard (1929): *Études sur le droit babylonien*.
- Dabin, Jean (1952): *Le droit subjectif*.
- Duguit, Léon (1911): *Traité du droit constitutionnel*, 5 vol.^[54]
- Esmein, Adhémar (1914): *Éléments de droit constitutionnel français et comparé*, 2 vol.
- Fustel de Coulanges, Numa Denis (1864): *La Cité antique*.
- Gaius (1950): *Institutes* (ford. Reinach, Julien).^[55]
- Garaud, Marcel (1953): *Histoire générale du droit privée français de 1789 à 1804*.
- Gény, François (1913): *Science et technique en droit privée positif*, 4 vol.
- Gény, François (1919): *Méthode et interpretation et sources en droit*, 2 vol.^[56]
- Haesaert, Jean Polydore (1948): *Théorie générale du droit*.
- Hauriou, Maurice (1923): *Précis de droit constitutionnel*.
- Kelsen, Hans – Perelman, Charles – Entrèves, Alexandre Passerin d' – Jouvenel, Bertrand de – Bobbio, Noberto – Prélôt, Marcel – Eisenmann, Charles (1959): *Le droit naturel*.
- Lemonnier, Henry (1887): *Étude historique sur la condition privée des affranchis aux trois premiers siècles de L'Empire Roman*.
- Marcaggi, Vincent (1912): *Les origines de la Déclaration des droits de l'homme de 1789*.
- Mirkine-Guetzévitch, Boris (1931): *Les nouvelles tendances du droit constitutionnel*.
- Olivier-Martin, François (1932): *Précis d'histoire du droit français*.
- Pirenne, Jacques (1932–1935): *Histoire des institutions et du droit privé de l'ancienne Égypte*, 4 vol.
- Ripert, Georges (1936): *Le régime démocratique et le droit civil moderne*.
- Ripert, Georges (1955): *Les forces créatrices du droit*.
- Zeiller, Jacques (1910): *L'idée de l'état dans Saint Thomas d'Aquin*.^[57]

Angol (18 cím, 22 tétel)

- Blackstone, William (1765–1769): *Commentaries on the Laws of England*, 4 vol.

[54] Léon Duguit francia köz- és alkotmányjogászt, a szolgáltató állam gondolatának megalapozóját, a Bordeaux-i Egyetem professzorát Gómez Dávila mint „a neokantiánus moralizmus talajából kicsírázó természetjog” képviselőjeként azonosítja.

[55] A katalógusban csupán az Intitúciók francia elnevezése szerepel, a konkrét hivatkozást ld. Cuena – Garofalo, 2016, 187.

[56] François Gény, a szabad tudományos kutatás alapján való jogértelmezés képviselője a „fin-de-siècle intuicionizmus talapzatán álló természetjog” jelzővel szerepel a szövegben.

[57] Aquinói Szent Tamás és a skolasztikusok államfogalma, mint az antikvitás gondolati áramlatait lezáró betetőződés mindenképpen hatást gyakorolhatott Gómez Dávilára is: „A nyugati egyházatyák Pál apostol leveleinek rövid, sztoikus reminiscenciájától felhatalmazva, cicerói szövegtömbökbe ágyazva ragadnak meg egy doktrínát. E tant Sevillai Szent Izidor etimológiai értelmezései terjesztik, majd Irnerius helyreállító glosszatori munkája megerősíti azt, hogy végül a diadalmas skolasztikában kapjon végső formát és teljesejék ki.” (Gómez Dávila, 2025, 174.).

- Buckland, William W. (1921): *A text-book of Roman law from Augustus to Justinian*.^[58]
- Cheyney, Edward P. (1927): *Law in history and other essays*.
- Dicey, Albert V. (1915): *Introduction to the study of the law of the constitution*.
- Dray, William (1957): *Laws and explanation in history*.
- Hobbes, Thomas (1651): *Leviathan*.^[59]
- Jolowicz, Herbert F. (1965): *Historical introduction to the study of Roman law*.
- Jones, J. Walter (1940): *Historical introduction to the theory of law*.
- Lintott, Andrew W. (1968): *Violence in Republican Rome*.
- Maine, Henry S. (1961): *Ancient Law*.
- Maine, Henry S. (1883): *Dissertations on Early Law and Custom*.
- Maine, Henry S. (1886): *Popular Government*.^[60]
- Pocock, J. G. A. (1967): *The Ancient Constitution and the Feudal Law*.
- Pollock, Frederick – Maitland, Frederic William (1895–1898): *The history of English law before the time of Edward I*, 2 vol.^[61]
- Pound, Roscoe (1922): *An Introduction to the Philosophy of Law*.^[62]
- Ramsey, William Robert (1949): *Henry Ireton*.^[63]
- Robson, William A. (1935): *Civilisation And The Growth Of Law*.
- Sorokin, Pitirim (1962): *Fluctuation of Systems of Truth, Ethics, and Law*.^[64]

Latin (5 cím, 12 tétel)

- *Codex Theodosianus libri XVI cum Constitvtionibvs Sirmondianis et Leges Novellae ad Theodosianum pertinentes* (438), 3 vol.^[65]

[58] A pozitívizmust Gómez Dávila a császárkori Róma jogelméletéből vezeti le, így Buckland tárgybeli alapműve fontos forrása lehetett: „Még a liberális szerződéselméletet hirdető nemzetben [ti. a britben] is – szokásjogának maradványai között, Hobbes árnyékában – virágzik a császárkori Róma jogászainak pozitívizmusa az austini jogelméletben.” (Gómez Dávila, 2025, 175.).

[59] Ld. az előző lábjegyzetben szereplő idézetet.

[60] Maine szerződéselméleti munkásságát Gómez Dávila a természetjog ellen indított indirekt támadásként értékeli: „A megviselt természetjog azonban még mindig túléli Maine aknamunkáját és Bergbohm rohamát, hogy a század végén lendületesen, a neotomizmus magányos és lenyűgöző macacsságának formájában születhessen újjá a jogászok között.” (Gómez Dávila, 2025, 175.).

[61] Maitland munkássága – a történeti jogi iskola egyéb képviselőihez hasonlóan – kitüntetett figyelmet és elismerést kap Gómez Dávilától (ld. a 48. lábjegyzetet).

[62] A Pound-féle szociológiai megközelítés különösen a „törvény adta jog – valóságban élő jog” (law in books vs. law in action) elhatárolás miatt lehet érdekes a dávilai jogfogalom szempontjából.

[63] Bár e könyv esetében egy történészi-életrajzírói munkáról van szó, Ireton személye fontos kulcsot jelent a dávilai jog- és államfelfogás szempontjából, mivel a De iure mottójában az angol polgári forradalom Putney-vitáinak e jeles képviselője emlékének ajánlja írását, a vitákra történő konkrét hivatkozással. Ld. Gómez Dávila, 2025, 173.

[64] A négykötetes Social and Cultural Dynamics c. mű második kötete (a többi kötetet a katalógus nem tartalmazza).

[65] Cuena a római joghoz kapcsolódó tételek felsorolásánál „Berlin, 1954” hivatkozással él a Codex Theodosianus kapcsán (ld. Cuena – Garofalo, 2016, 187.), amely a jelenlegi referenciakiadás, a Mommsen és Paulus Meyer által szerkesztett 1905-ös változat utánnomása.

- *Corpus Juris Civilis* (529–534), 3 vol.^[66]
- *Corpus Juris Canonici* (XVI. század vége), 2 vol.
- *Fontes Iuris Romani Anteiustiniani (FIRA)* (szerk. Riccobono – Baviera – Ferrini – Furlani – Arangio-Ruiz) (1940), 3 vol.
- *C. Atei Capitonis Fragmenta* (szerk. Strzelecki, Władysław) (1967).

Olasz (2 cím, 5 tétel)

- Coli, Ugo (1920): *Lo sviluppo delle varie forme di legato nel diritto romano*.
- Pais, Ettore (1915–1921): *Ricerche sulla storia e sul diritto pubblico di Roma*, 4 vol.

Spanyol (1 cím, 2 tétel)

- Recaséns Siches, Luis (1959): *Filosofía del derecho*, 2 vol.

Érdekeség, hogy spanyol nyelven mindösszesen egyetlen egyértelműen jogi tárgyú cím található: Luis Recaséns Siches, a spanyol(ajkú) jogtudomány jeles alakjának jogfilozófiai traktátusa. Az ő személye és munkássága azonban két okból is fontos szerepet játszhatott Gómez Dávila jogfogalmának kialakulásában: egyrészt, mivel e hazánkban kevésbé ismert neokantiánus gondolkodó komoly hatást gyakorolt úgy az ibériai, mint a latin-amerikai jogelméletre, másrészt pedig azért, mert az 1920-as években Európa-szerte a legnagyobbak tanítványként pallérozhatta jogelméleti jártasságát.^[67] E hipotézis igazolása további kutatást igényel, a Gómez Dávilára jellemző kifejezésmódtól azonban egyáltalán nem lenne idegen, ha pont az egyik legfontosabb alakot hagyta volna homályban, miközben másokra irányítja a rivaldafényt.^[68]

[66] A *Corpus Iuris Civilis*-szel kapcsolatban megemlítenéd a *De iure Iurarius*-hivatkozása (ld. az 57. lábjegyzetben).

[67] Recaséns Siches (1903–1977) Madridban Ortega-tanítvány volt, majd 1925 és 1927 között lenyűgöző európai tanulmánykörutat tett: Rómában Giorgio del Vecchio, Berlinben Rudolf Stammler, Rudolf Smend, Heinrich Maier és Romano Guardini, Bécsben pedig Hans Kelsen, Felix Kaufmann és Fritz Schreier irányítása alatt végezte doktori tanulmányait, miközben del Vecchio kétkötetes jogfilozófiai traktátusának spanyolra fordítását is elvégezte. Később, a második Spanyol Köztársaság idején liberális konzervatív színekben parlamenti képviselő lett (1931–1935). A polgárháború kitérésekor Franciaországon keresztül Mexikóba távozott, további életét a tudománynak szentelve töltötte. Világszerte oktatott, Spanyolországba élete utolsó bő évtizedében tért vissza és – Salamancát kivéve – az ország mindegyik jelentősebb egyetemén tartott vendégelőadásokat.

[68] Amely kifejezésmód újfent erős hasonlóságot mutat a fent megidézett Montaigne-nyel: „Valósággal beteg vágy az bennem, hogy leplezzem magam; mit bánom, hány ember előtt, csak minél nyíltabban; s halálosan fázom tőle, ha eszembe jut, hogy azok, akik éppen csak nevemet ismerik, ki tudja, mit gondolnak rólam.”, ld. Montaigne, 1996, 205.

VIII. ÖSSZEGZÉS

A Gómez Dávila-i életmű ismeretében a *De iure* egy hatalmas *escolió*ként fogható fel, ahol a szerző a rá jellemző, történelmi, kulturális és eszemtörténeti utalásokban gazdag „pointillista” stílusban szól olvasójához, és ahol a kép csupán a végén, az egyes „pöttyök” helyükre illeszkedésével áll össze kerek egésszé. Az *escolio*-esszén belül pedig – különösen a szöveg végéhez közeledve – egymást követik azok a tömör gondolatfutamokká összeálló mondatok, amelyek önálló *escolió*ként is megállják helyüket.^[69]

Ennek háttere és magyarázata kettős. Egyfelől a magánkönyvtár fent bemutatott jogelméleti, jogfilozófiai gazdagságában keresendő, annál a rendkívül színes és változatos forrásnál, amelyből a szerző meríteni tudott, s amelynek – fent megidézett – „láthatatlan, bizonyos ideje már felszívódott, magától értetődő birtoklása” a kolumbiai filozófus gondolkodásában és munkamódszerében egyaránt evidenciaként szervesült. Másfelől pedig az idődimenzió: a szokásjog időbeli kiérleltségének, az idő próbáját már kiállt mivoltának mindennél fontosabb jelentőséget tulajdonító tézis, amelyet Gómez Dávila a *De iure* harmadik, záró részének második felében használt természeti képekkel („az állam az őszi ragyogás méltóságteljes lombozata”, valamint „az igazságosság az időben hozza meg gyümölcsét”) illusztrál legszemléletesebben.

Legyen szó akár *escolió*iról, akár hosszabb írásairól, Gómez Dávila olvasása nem egyszerű feladat, mivel a szerző – azon túl, hogy sokat feltételez olvasójáról – kimondottan kedveli úgy az enigmatikus képeket és metaforákat, mint az irodalmi igényű stílust és megfogalmazásokat. A nem-*escolio* formát öltő szövegek közül különösen igaz ez a *De iure* esetében, ahol jogról, államról és igazságosságról fejt ki gondolatait. Ugyanakkor épp e stílus teszi izgalmassá és érdekfeszítővé életművének kutatását.

A látszólagos földrajzi távolság ellenére egy mélyen európai gondolkodóval van dolgunk, akinek gondolatai a jelen számára is messzemenően relevánsak, s akiről a legnagyobbak társaságában mondható el, hogy koruk elpárolog mögülük, mert példáik és ismeretanyaguk alapján az összes megelőzőben, következtetések és gondolataik minősége alapján pedig az összes következőben éltek, s élnek.

[69] Ugyanezen mintázat még erőteljesebben érvényesül a *Notas* esetében, ahol a folyószöveggént induló mű végéhez közeledve már szinte csak *escolio*-szerű bekezdéseket találunk. Egy, a *De iure*-ből vett példával illusztrálva: „A jognak nincs történelmi eredete, ahogy a nyelvnek sincs. Senki sem találta fel saját jogát, ahogyan anyanyelvét sem. Az egyén már az ősközösségi hordában is a mondattan szabályai és a jog szabályai közé születik. Már az újszülött első sírása is jogi struktúrák között visszhangzik.” Ld. Gómez Dávila, 2025, 189.

HIVATKOZÁS (MLA)

- Vajda, Péter. „A jogtudomány helye Nicolás Gómez Dávila életében és munkásságában.” *Jog-Állam-Politika: Jog- és politikatudományi folyóirat*, vol. 17, no. 4, 2025, pp. 157-173. <https://doi.org/10.58528/JAP.2025.17-4.157>

IRODALOM

- Cuenca Boy, Francisco (2016): Agentes del absolutismo: los juristas según Nicolás Gómez Dávila. In: Murillo Villar, Alfonso – Calzada González, Aránzazu – Castán Pérez-Gómez, Santiago (ed.): *Homenaje al Profesor Armando Torrent*. Dykinson, Madrid. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctvf3w4m3.15>.
- Cuenca Boy, Francisco – Garofalo, Luigi (2016): *Derecho e historia en la antropología de Nicolás Gómez Dávila*. Thomson Reuters Aranzadi, Cizur Menor.
- Cuenca Boy, Francisco (2017): Inventario de cosas relativas a Roma en los escritos de Nicolás Gómez Dávila y breve exposición de algunas de ellas. In: Piotrowski, Bogdan (eds.): *Nicolás Gómez Dávila – Homenaje al centenario de su natalicio*. Universidad de La Sabana, Chía.
- Csejtei Dezső (2022): *Gómez Dávila-széljegyzetek és kommentek*. Századvég Kiadó, Budapest.
- Csejtei Dezső (2023): Filozófiai töprengések korunk szellemi állapotáról. In: *Kommentár*. 2023/4. sz.
- Csejtei Dezső (2025): Hagyomány és forradalom Nicolás Gómez Dávila széljegyzeteiben. In: *Kommentár*. 2025/1. sz.
- Czopf Áron (2022): Konzervatív kijelentő mód. In: *Kommentár*. 2022/3. sz.
- Goenaga Olivares, Francia Elena (2017): *La biblioteca de Nicolás Gómez Dávila, el cronotopo de una novela infinita*. Boletín Cultural Y Bibliográfico. 51(92).
- Gómez Dávila, Nicolás (1977a): *Escolios a un texto implícito I*. Instituto Colombiano de Cultura, Bogotá.
- Gómez Dávila, Nicolás (1977b): *Escolios a un texto implícito II*. Instituto Colombiano de Cultura, Bogotá.
- Gómez Dávila, Nicolás (1986a): *Nuevos escolios a un texto implícito I*. Procultura, Bogotá.
- Gómez Dávila, Nicolás (1986b): *Nuevos escolios a un texto implícito II*. Procultura, Bogotá.
- Gómez Dávila, Nicolás (1988): De iure. In: *Revista del Colegio Mayor de Nuestra Señora del Rosario* 81. Jg., Nr. 542.
- Gómez Dávila, Nicolás (1995): El reaccionario auténtico. In: *Revista Universidad de Antioquia*. Vol. 240.
- Gómez Dávila, Nicolás (2002): *Sucesivos escolios a un texto implícito*. Ediciones Áltera, Barcelona.
- Gómez Dávila, Nicolás (2003): *Notas*. Villegas Editores, Bogotá.
- Gómez Dávila, Nicolás (2013): *Az ízlés diadala*. (ford. Merkli Ferenc, Czetter Ibolya). Magánkiadás, Vasszécseny.
- Gómez Dávila, Nicolás (2014): *További széljegyzetek egy rejtett szöveghez*. (ford. Pávai Patak Márta). Quadmon, Budapest.
- Gómez Dávila, Nicolás (2025): De iure. (ford. Vajda Péter). In: *Jogelméleti Szemle*. 2025/2. sz. DOI: <https://doi.org/10.36074/deiure>.
- Hudy Árpád (2013): *A modernitás remetéje – Széljegyzetek a töredékek katedrálisához*. Concord Média, Arad.

- Hudy Árpád (2025): *A progresszió Isten ostora – Nicolás Gómez Dávila, a reakció prófétája*. Concord Média Jelen, Arad.
- Kinzel, Till (é. n.): *Nicolás Gómez Dávila. Parteigänger verlorener Sachen*. Lepanto Verlag, Rückersdorf üb. Nürnberg.
- Montaigne (1996): *Esszék*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Montaigne, Descartes et al. (1977): *Ima az Akropoliszon – A francia esszé klasszikusai* (szerk.: Gyergyai Albert). Európa, Budapest.
- Mosonyi Kata (2014): *A reakció majdnem géniusza*. (Elérhető: <https://www.irodalmi-jelen.hu/2014-mar-9-0940/reakcio-majdnem-geniusza>. Letöltés ideje: 2025. július 16.).
- Mugnier Zuluaga, Daniel (2023): *Los límites del racionalismo jurídico: sucesivas hipótesis de lectura sobre De Iure de Nicolás Gómez Dávila*. Pontificia Universidad Javeriana, Bogotá.
- Mugnier Zuluaga, Daniel (2024): El derecho como tradición y lenguaje: paralelismos entre De iure de Nicolás Gómez Dávila y la filosofía de Miguel Antonio Caro. In: *Revista Disertaciones*. Vol. 13/2024.
DOI: <https://doi.org/10.33975/disuq.vol13n1.1350>.
- Pizano, Diego (2009): *Don Nicolás Gómez Dávila y su biblioteca*. (Elérhető: <https://www.elespectador.com/el-magazin-cultural/don-nicolas-gomez-davila-y-su-biblioteca-articulo-142206/>. Megtekintés ideje: 2025. június 15.).
- Rabier, Michaël (2013): Biblioteca gomezdaviliana: las fuentes bibliográficas del pensamiento de Nicolás Gómez Dávila (I). In: *Revista Interamericana de Bibliotecología*. Vol. 36, núm. 3, septiembre-diciembre.
- Rabier, Michaël (2020): *Nicolás Gómez Dávila, penseur de l'antimodernité*. L'Harmattan, Párizs.
- Rigó Balázs (2024): Szükségletek a kora újkori államelméletekben – A hatalom legitimitációjának piramisa. In: *Jogelméleti Szemle*. 2024/3. sz.
DOI: <https://doi.org/10.59558/jesz.2024.3.55>.
- Serrano Ruiz-Calderón, José Miguel (2015): *Democracia y nihilismo. Vida y obra de Nicolás Gómez Dávila*, EUNSA, Pamplona.
- Tóth Miklós Bálint (2016): Nicolás Gómez Dávila: egy reakciós Kolumbiából. In: *Kommentár*. 2016/6. sz.
- Tóth Miklós Bálint (2018): Nicolás Gómez Dávila politikai teológiája. In: *Kommentár*. 2018/1. sz.
- Urbanek, Krzysztof (2017): La recepción de la obra de Nicolás Gómez Dávila en Polonia. In: Piotrowski, Bogdan (ed.): *Nicolás Gómez Dávila – Homenaje al centenario de su natalicio*. Universidad de La Sabana, Chía.
- Vajda Péter (2025): A jogelmélet szabadulószbója – bevezető gondolatok Nicolás Gómez Dávila De iure című esszéje elé. In: *Jogelméleti Szemle*. 2025/2. sz.
DOI: <https://doi.org/10.59558/jesz.2025.2.191>.
- Volkening, Ernesto (2023): *Diario de lectura de los Escolios de Nicolás Gómez Dávila. Cuadernos III, IV y V*. Universidad de los Andes, Bogotá.

Szerényi Gábor grafikája